
**ગ્રામ પંચાયતની વિકાસલક્ષી કાર્યક્રમાં
વિવિધ સમિતિઓની હેતુ, રચના અને ભૂમિકા**

પ્રસ્તુતિ: ઉનની, વિકાસ શિક્ષણ સંગ્રહન
વર્ષ - ૨૦૧૮

આ પુસ્તિકાના લખાણનો જન-શિક્ષણ માટે બિન-વ્યાપારી ધોરણે ઉપયોગ કરવા સૌને આમંત્રણ છે. આવો ઉપયોગ કરતી વખતે પ્રકાશકોની નોંધ લેવી તેમજ તેનો ઉપયોગ કરવા અંગેની જાણ કરવી જરૂરી છે.

ડિઝાઇન: રમેશ પટેલ, ઉનની
ચિત્રાંકન: પાનાચંદ લુનેચિયા

ખાસ નોંધ:

આ માહિતી પુસ્તિકા તૈયાર કરતી વખતે યોજના અંગેના સરકારી ઢરાવો, કાયદાઓ, પત્રિકાઓ, પોસ્ટર અને જે તે વિભાગ/યોજનાની વેબસાઈટનો માહિતીના સ્ત્રોત તરીકે ઉપયોગ કરવામાં આવ્યો છે. આવી યોજનાઓ અંગે સરકારના નિયમો અને ઢરાવો બદલાતા રહેતા હોવાથી વધુ અધતન માહિતી માટે જે-તે વિભાગનો સંપર્ક કરવા વિનંતી.

પ્રસ્તાવના

લોક આધ્યારિત શાસન ચલાવવા માટે કામની જવાબદારીની વહેંચણી જરૂરી છે. વિકાસલક્ષી કાર્યક્રમોને ગુણવત્તા સાથે લોકો સુધી પહોંચાડવા માટે લોકભાગોદારી પણ એટલી જ જરૂરી છે. કામની જવાબદારીની વહેંચણી માટે જેમ કેન્દ્ર તેમજ રાજ્ય સ્તરે મંત્રી મંડળ હોય છે તેમ પંચાયતમાં વિવિધ કાર્યક્રમો અંતર્ગત સમિતિઓની રચના કરવામાં આવે છે.

ગ્રામ પંચાયત સ્તરે જુદા જુદા કાર્યક્રમો તથા કાયદા અને નિયમો અનુસાર દરાવો પસાર કરી સમિતિઓની રચના કરવામાં આવે છે. આ સમિતિઓમાં સરપંચ, ઉપ-સરપંચ કે પંચાયતના સભ્યો જ હોય તે જરૂરી નથી. ગ્રામસભાના સભ્યોને લોક સહમતિ સાથે સમિતિઓમાં સમાવેશ કરી શકાય છે. ગ્રામસભાના સભ્યોને ગામના વિકાસમાં સામેલ કરવાનો એક આ શ્રેષ્ઠ ઉપાય છે, જેથી આવી સમિતિઓની રચના દ્વારા વિકાસલક્ષી કાર્યક્રમોમાં પારદર્શિતા લાવી શકાય અને વિકાસલક્ષી કામો ગુણવત્તાભેર સુધી લોકો સુધી પહોંચી શકે છે.

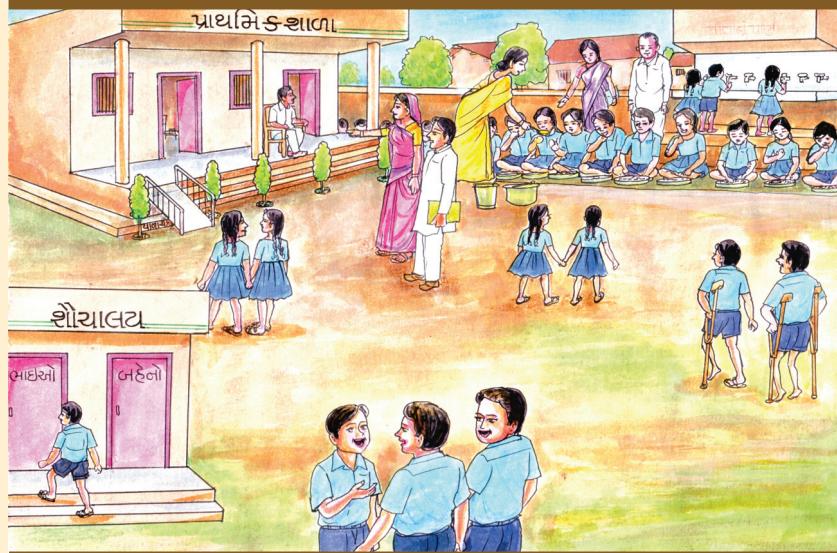
આ માહિતી પુસ્તિકામાં પંચાયતલક્ષી કાર્યક્રમોમાં સમિતિઓની હેતુ, રચના અને ભૂમિકા તથા જવાબદારીઓની સંદર્ભમાં નીચે દર્શાવેલ સમિતિઓ વિશે સંક્ષેપમાં માહિતી આપવામાં આવી છે: (૧) શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિ (૨) ગ્રામ આરોગ્ય અને પોષણ સમિતિ (૩) ગ્રામ બાળ સુરક્ષા સમિતિ (૪) માતૃમંડળસમિતિ (૫) સામાજિક ન્યાય સમિતિ (૬) પાણી સમિતિ (૭) તકેદારી સમિતિ (પંડિત દિનદયાળ ગ્રાહક ભંડાર) (૮) પેસા અંતર્ગત ૨૦૧૭માં ગુજરાત સરકારે પેસા નિયમો હેઠળ ૩ સમિતિઓની રચના કરવામાં આવી જેમ કે, (૧) શાંતિ સમિતિ (૨) સંસાધન, આયોજન અને વ્યવસ્થાપન સમિતિ (૩) તકેદારી અને દેખરેખ સમિતિ.

આ માહિતી પુરુષોકામાં પંચાયત સ્તરે સરકારી કાર્યક્રમ અંતર્ગત ગઠીત સમિતિઓની હેતુ, રચના અને ભૂમિકા વિશે માહિતી આપવામાં આવી છે, જે સમિતિના સભ્યો અને ગ્રામપંચાયતના પદાધીકારીઓ માટે સમુદ્દ્રાય સહભાગી સાથે કાર્યક્રમોના અમલીકરણ તથા દેખરેખ માટે ઉપયોગી થશે.

અનુક્રમણિકા

૧. શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિ (એસએમસી)	૫
૨. ગ્રામ આરોગ્ય સ્વચ્છતા અનો પોષણ સમિતિ (વીએચએસ એન્ડ એન્સી) અથવા ગ્રામ સંજીવની સમિતિ	૧૦
૩. ગ્રામ બાળ સુરક્ષા સમિતિ (વીસીપીસી)	૧૪
૪. માતૃમંડળ સમિતિ	૧૮
૫. સામાજિક ન્યાય સમિતિ (એસજેસી)	૨૧
૬. પાણી સમિતિ	૨૫
૭. તકેદારી સમિતિ - પંડિત દીનદયાળ ગ્રાહક ભંડાર (સરકાર માન્ય વાજબી ભાવની દુકાનો)	૨૮
૮. પંચાયત એક્સટેન્શન ટુ શિડ્યૂલ એર્ઝિયા (પેસા) અધિનિયમ, ૧૯૬૯ હેઠળ સમિતિઓ	૩૨

૧. શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિ (એસઅભેમસી)

શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિ એટલે શું અને તેની રચના પાછળનો હેતુ શું છે?
કથી ૧૪ વર્ષની વયનાં તમામ બાળકો નજીકમાં આવેલી શાળામાં પ્રાથમિક શિક્ષણ વિના મૂલ્યે અને ફરજિયાત ધોરણે મેળવે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે સરકાર દ્વારા 'રાઇટ ઓફ ચિલ્ડરન ટુ ફી એન્ડ કમ્પલસરી એજ્યુકેશન' (આરટીએ) એકટ, ૨૦૦૮ પસાર કરવામાં આવ્યો હતો. આરટીએ અધિનિયમ સરકાર, સ્થાનિક સત્તાધીશો અને શાળાની ફરજો તથા જવાબદારીઓ સ્પષ્ટપણે વર્ણવે છે, જે તેની જોગવાઈઓના અસરકારક અમલીકરણ માટે મદદરૂપ બનશે. શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિ (એસઅભેમસી)ની રચના કરવી એ તમામ શાળાઓની મહત્વપૂર્ણ ફરજ છે.

એસઅભેમસી માતા-પિતા તથા શિક્ષકો એમ બંનેને બાળકોની વિકાસલક્ષી જરૂરિયાતોને પહોંચી વળવા માટે તથા તેમની સમસ્યાઓ નિવારવા માટે પ્રયત્ન કરશે તેમજ નિર્ણય લેવા માટેનો મંચ પૂરો પાડે છે. અસરકારક કામગીરી માટે શાળાને માતા-પિતા પાસેથી જે સહાય જોઈતી હોય, તે અંગે તે માતા-પિતાને જણાવી શકે છે. તે જ રીતે, માતા-પિતા અને સમૃદ્ધાય એવી માગણી કરી શકે છે કે, શાળા

બાળકોને ગુણવત્તાયુક્ત શિક્ષણ તથા જરૂરી સહાય પૂરાં પાડે.

એસએમસીની રચના કેવી રીતે થશે?

શાળાના આચાર્ય માતા-પિતાની બેઠક યોજીને અથવા તો ગ્રામ સભા થકી એસએમસીની રચના કરી શકે છે. શાળામાં પ્રવેશ ધરાવનારાં તમામ બાળકોનાં માતા-પિતા, ચુંટાયેલા પ્રતિનિધિઓ તથા સમુદ્દરાયના અન્ય સભ્યોને લેખિત નોટિસ/પત્ર દ્વારા જાણ કરવામાં આવે તે જરૂરી છે. હાજર માતા-પિતાની સર્વસંમતિ થકી અથવા તો ચુંટણી થકી સભ્યોની પસંદગી થઇ શકે છે.

એસએમસીના સભ્ય કોણ બની શકે?

એસએમસી કુલ ૧૨ સભ્યો ધરાવે છે, જેમને ગ્રામ સભા દ્વારા ચુંટવામાં અથવા તો નામાંકિત કરવામાં આવે છે:

૭૫ ટકા સભ્યો માતા-પિતા હશે	૧૨માંથી ૮
(વંચિત જૂથો અને નબળા વર્ગોનાં બાળકોનાં માતા-પિતા/વાલીનું પ્રતિનિધિત્વ સંખ્યા પ્રમાણે રહેશે)	સભ્યો
ઓછામાં ઓછી ૫૦ ટકા મહિલાઓ	૧૨માંથી ૫ મહિલાઓ
શાળાના શિક્ષકો દ્વારા પસંદ કરાયેલા શિક્ષક	૧
સ્થાનિક ચુંટાયેલા સત્તાધીશ દ્વારા નામાંકિત પ્રતિનિધિ/ગ્રાન્ટ મેળવતી શાળાઓમાં, ટ્રસ્ટ અથવા વ્યવસ્થાપનનો સભ્ય	૧
એસએમસીના અધ્યક્ષ દ્વારા પસંદ કરાયેલા ગામનો કડિયો	૧
કેળવણીકાર/નિષ્ણાત અથવા તો એસએમસીના સભ્ય હોય તેવા માતા-પિતા દ્વારા પસંદ કરાયેલા બાળક	૧

પ્રમુખાને ઉપ-પ્રમુખ પ્રતિનિધિત્વ ધરાવનારાં માતા-પિતામાંથી રહેશે. આચાર્ય/સિનિયર શિક્ષક હોદાની રૂએ સભ્ય સંયોજક રહેશે. ૬૨ બે વર્ષ એક વખત એસએમ્સીની પુનઃરચના કરવામાં આવશે.

એસએમ્સીની ચાવીરૂપ ભૂમિકાઓ તથા જવાબદારીઓ શું છે?

એસએમ્સી શાળાના વિકાસને વેગ આપવાની અને તે માટે સહાય પૂરી પાડવાની જવાબદારી ધરાવે છે, તેમજ તે શાળા અને સમૃદ્ધાય વર્ચ્યે સેતુરૂપ ભૂમિકા ભજવે છે, જે માટે તે નીચેનાં પગલાં ભરી શકે છે:

૧. ગામમાં ૬-૧૪ વર્ષનાં તમામ બાળકો શાળા-પ્રવેશ ધરાવે છે તે સુનિશ્ચિત કરવું

સમિતિના સભ્યો સમગ્ર વર્ષ દરમિયાન અથવા તો શાળા-પ્રવેશના સમયગાળા દરમિયાન શાળા-પ્રવેશ માટે બાળકો તથા માતા-પિતા સાથે જોડાઈ શકે છે. તેઓ એ સુનિશ્ચિત કરશે કે વિકલાંગતા ધરાવનારાં બાળકો સહિત વંચિત વર્ગનાં બાળકો શાળામાં પ્રવેશ મેળવે.

૨. શાળામાં બાળકો તેમજ શિક્ષકોની નિયમિતતા પર દેખરેખ રાખવી તથા સહાય કરવી

સમિતિના સભ્યોએ નિયમિતપણે શાળાની મુલાકાત લેવી જોઈએ અને જો કોઈ વિદ્યાર્થી કે શિક્ષકની લાંબી ગેરહાજરી જણાય, તો તેવા કિસ્સામાં સમિતિના સભ્યો સમસ્યા સમજવા માટે અને ઉપાયો અંગે ચર્ચા કરવા માટે વ્યક્તિગતપણે તેમના ધરની કે શાળાની મુલાકાત લઈ શકે છે.

૩. શાળા આરટીઇ અધિનિયમનાં ધોરણો અનુસારની તમામ સુવિધાઓ ધરાવે છે તે તપાસવું તથા સુનિશ્ચિત કરવું

ઉદાહરણ તરીકે, શાળામાં છોકરા-છોકરીઓ માટે અલગ-અલગ શૌચાલયો હોવાં જોઈએ, પીવાના સ્વચ્છ તથા પૂરતા પાણીની સુવિધા હોવી જોઈએ, રમત-ગમતનું મેદાન હોવું જોઈએ, શાળા-સંકુલ ફરતે દીવાલ કે ફેન્સિંગ હોવું જોઈએ, મધ્યાહન ભોજન તેયાર કરવા માટે રસોડું હોવું જોઈએ અને

તમામ બાળકોએવરોધમુક્ત રીતે લાભો મેળવતા હોવાં જોઈએ.

૪. બાળકોના અધિકારોનો ભંગ થાય અથવા તો ઇનકાર કરવામાં આવે, ત્યારે પગલાં લેવાં

જો બાળક શારીરિક અથવા તો ભાવનાત્મક પજવણીનો સામનો કરી રહ્યું હોય, તેને પવેશ આપવાનો ઇનકાર કરવામાં આવે અને તે નિઃશુલ્ક મળવાપાત્ર અધિકારો ન મેળવી રહ્યું હોય, તો એસએમસી ગ્રામ પંચાયત અથવા તો તાલુકા શિક્ષણ અધિકારીઓને જાણ કરી શકે છે અને ફોલો-અપ કરી શકે છે.

૫. શાળાનીગ્રાન્ટ્સપર દેખરેખ અને તેનો વપરાશ

એસએમસીના સભ્યોએ શાળાના ખર્ચના રેકૉર્ડ તપાસવા જરૂરી છે અને સાથે જ, ઉપલબ્ધ તમામ ભંડોળ યોગ્ય રીતે વાપરવામાં આવે છે, તે સુનિશ્ચિત કરવું જોઈએ.

૬. વાર્ષિક શાળા વિકાસ યોજના (એસડીપી) તૈયાર કરવી

એસડીપીમાં બાળકોના નવા શાળા-પ્રવેશના અંદાજ અને તેના આધારે, ઉમેરારૂપ શિક્ષકોની જરૂરિયાતને સામેલ કરી શકાય, આરટીઇ અધિનિયમનાં ધોરણોના આધારે ઉમેરારૂપ જરૂરી સુવિધાઓ તથા તમામ નવી સૂચિત સામગ્રી માટેના અંદાજપત્રનો સમાવેશ કરી શકાય છે. સરકાર અથવા સ્થાનિક સત્તાતંત્ર દ્વારા બનાવવામાં આવતી યોજનાઓ અને ગ્રાન્ટ્સનો આધાર એસડીપી રહેશે.

૭. શિક્ષણના મહત્વ અંગે સમૃદ્ધાયમાં જાગૃતિ ફેલાવવી

એસએમસીના સભ્યો શિક્ષણ અને શાળાના પ્ર નોની ચર્ચા કરવા માટે સમૃદ્ધાય બેઠકો અથવા તો શેરી નાટકોનું આયોજન કરી શકે છે. તેઓ આરટીઇ-એક્ટ, ૨૦૦૮ વિશે માહિતીનું આદાન-પ્રદાન કરવા માટે જાહેર સ્થળોએ અથવા ધરોમાં બેઠકો યોજી શકે છે.

૮. સમીક્ષા અને આયોજન બેઠકો હાથ ધરવી.

નીચેના હેતુઓ માટે ત્રણ મહિને ઓછામાં ઓછી એક બેઠક યોજાવી જોઈએ:

અ) શિક્ષણની સુવિધાઓ તથા ગુણવત્તામાં સુધારો લાવવા માટેની કાર્યવાહીની યોજના ધડવા માટે

બ) ગત બેઠકમાં થયેલા ઠરાવો પર કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીની ચર્ચા કરવા માટે,

૬) શાળામાં રહેલી વર્તમાન જરૂરીયાતોને વાર્ષિક શાળા વિકાસ યોજનાઓમાં સામેલ કરવા માટે તેની સમજૂતી મેળવવા. બેઠકોના મુદ્દાની વ્યવસ્થિત નોંધ કરીને સમૃદ્ધાય સમક્ષ રજૂ કરવામાં આવશે.

૨. ગ્રામ આરોગ્ય સ્વચ્છતા અનો પોષણ સમિતિ (વીએચએસ એન્ડ એન્સી) અથવા ગ્રામ સંજીવની સમિતિ

ગ્રામ આરોગ્ય સ્વચ્છતા અને પોષણ સમિતિ એટલે શું? તેની રચનાનો હેતુ શું છે?

સરકારે મહિલાઓ તથા બાળકો સહિતનાં વંચિત જૂથોને કેન્દ્રમાં રાખીને ગ્રામીણ વિસ્તારોનાં લોકોને ગુણવત્તાયુક્ત આરોગ્ય સંભાળ પૂરી પાડવા માટે ૨૦૦૫માં રાષ્ટ્રીય આરોગ્ય મિશન (એનએચએમ)નો પ્રારંભ કર્યો હતો. આરોગ્ય સંભાળ પૂરી પાડવી એ સરકારની પ્રાથમિક ફરજ છે, પરંતુ લોકોના સહકાર વિના તે પ્રાપ્ત કરી શકાય તેમ નથી. ગુજરાતમાં તમામ સ્તરે આરોગ્ય કાર્યક્રમોના અમલીકરણ તથા દેખરેખમાં સમૃદ્ધાયની સહભાગીતાને સુનિચિત કરવા માટે હેતુથી ગ્રામ સંજીવની સમિતિ તરીકે જાણીતી ગ્રામ આરોગ્ય સ્વચ્છતા અને પોષણ સમિતિની રચના કરવામાં આવે છે.

આ સમિતિમાં સેવા પૂરી પાડનાર (આશા, નર્સ, અંગણવાડી કાર્યકર્તાવગેરે)

અને વપરાશકર્તા જૂથો / લાભાર્થીઓનો સમાવેશ થાય છે.આ સભ્યોમાં થતું સંકલન સેવપ્રદાતાઓ દારા આરોગ્ય સેવાની પહોંચમાં સુધારો કરવા માટે મદદરૂપબનશે.આરોગ્ય કાર્યક્રમોના અમલીકરણ તથા દેખરેખમાં સમૃદ્ધાય સહભાગી થાય, ત્યારે તે જાહેર આરોગ્ય વ્યવસ્થાઓને મજબૂત કરવા, ઉત્તરદાયિત્વ વધારવાસહાયક બનશે.

વીએચએસ એન્ડ એન્સીની રચના કેવી રીતે થશે?

આશા અને આશા મદદકર્તા (બ્લોક મોબિલાઇઝર) ગ્રામમાં બેઠકો હાથ ધરશે અને લોકોને આ સમિતિની ભૂમિકા વિશે અને કોઈ વ્યક્તિ સભ્ય કેવી રીતે બની શકે તે વિશે લોકોને જાણકારી પૂરી પાડશે. ગ્રામ પંચાયતના સભ્યો, આશા અને નર્સ સમૃદ્ધાય સાથે સલાહ-સૂચન કરશે અને સભ્યોની પસંદગી કરશે. સભ્યોની યાદીને આગામી ગ્રામ સભામાં મંજૂર કરાવવી જરૂરી છે. સમિતિનો કાર્યકાળ તે વિસ્તારની ગ્રામ પંચાયતના કાર્યકાળ જેટલો રહેશે.

વીએચએસ એન્ડ એન્સીના સભ્યો કોણ બની શકે?

આ સમિતિમાં ઓછામાં ઓછા ૧૫ સભ્યો હોવા જોઈએ. જેમાં નીચેની મુજબ સભ્યો સમાવેશ થાય છે:

પંચાયતના ચુંટાયેલા પ્રતિનિધિઓ	૨
એસએચજી અથવા મહિલા મંડળનાં સભ્યો	૨
યુવા પ્રતિનિધિ	૧
મહિલા સ્વાસ્થ્ય સમૂહના પ્રતિનિધિ	૨
સેવા વપરાશકર્તા	૨
વિકલાંગતા ધરાવનારી વ્યક્તિ અથવા તો વડીલ વ્યક્તિ	૧
પુરુષ આરોગ્ય કાર્યકર અથવા તો મહિલા આરોગ્ય કાર્યકર	૧
અંગણવાડી કાર્યકર	૧
શાળાના હેડ માસ્ટર	૧
આશા કાર્યકર	૧
દાયશ	૧

મહિલા સભ્યોનું પ્રમાણ ઓછામાં ઓછાં ૫૦ ટકા હોવું જોઈએ. અનુસૂચિત જાતિ, અનુસૂચિત જનજાતિ અને લઘુમતીનું યોગ્ય પ્રતિનિધિત્વ હોવું જોઈએ. પ્રમુખ અને ઉપ-પ્રમુખ પદે મહિલા હોવાં જોઈએ. આશા કાર્યકર સભ્ય-સચિવ રહેશે.

વીએચએસ એન્ડ એન્સીની ચાવીરૂપ ભૂમિકા તથા જવાબદારીઓ શું છે?

સમિતિ આરોગ્ય, સ્વચ્છતા, પીવાના પાણી, પોષણ અને પોષણલક્ષી શિક્ષણ માટે આયોજનકરણે, તેના નિરીક્ષણ તથા દેખરેખની જવાબદારી ધરાવે છે. કેટલીક ચાવીરૂપ ભૂમિકાઓ નીચે પ્રમાણે છે:

૧. સમુદાયમાં આરોગ્યલક્ષી કાર્યક્રમો અને સરકારી પહેલની અંગે જાગૃતિ ફેલાવવી

સમિતિના સભ્યો આરોગ્ય કેન્દ્રમાં ઉપલબ્ધ સેવાઓ તથા જાહેર આરોગ્યલક્ષી કાર્યક્રમો વિશે સમુદાયને માહિતગાર કરશે. આ માટે જાહેર સ્થળોએ દીવાલો પર લખાણો અથવા તો ભૌતિકો, નુકસ અથવા શેરી નાટક, ફિલ્મ શો, પોસ્ટર, નિષ્ણાતો તેમજ સેવા પૂરી પાડનાર સાથે વાતચીત અને ચર્ચા જેવી પદ્ધતિઓ અપનાવી શકાય.

૨. કુપોષણ અને એનિમીયાજેવી સ્થિતિ તથા બિમારીના નિવારણ માટેનાં પગલાંઓ લેવાં

સમિતિ સમુદાયને સ્વચ્છતા ઝૂંબેશનું આયોજન કરવા માટે તથા સ્વચ્છતા દિવસનું નિયમિતપણે અનુસરણ કરવા માટે, પાણીનાં સ્થળો સ્વચ્છ રાખવા માટે, શૌચાલયોનો ઉપયોગ કરવા માટે, બિનઆરોગ્યપ્રદ ટેવો સુધારવા અને સરકાર દ્વારા પૂરી પાડવામાં આવતી આરોગ્ય સેવાઓનો ઉપયોગ કરવા માટે પ્રેરણો. તે ચોક્કસ પ્રસંગો (જેમ કે, ભમતા દિવસ)ના અનુસરણ દરમિયાન સેવાના લાભની સમજૂતી આપીને વપરાશકર્તા જૂથોને પ્રોત્સાહન, જેથી તેઓ પૂરક પોષણ અને આરોગ્યની તપાસ જેવી સેવાઓનો ઉપયોગ કરે. આમ કરવાથી અપૂરતા પોષણ અને કાળજીને કારણે સર્જતી ઊણપો તથા જટિલતાઓ નિવારવામાં ઉપયોગી નીવડી શકે છે.

૩. વંચિત જૂથો તેમના હક્કો અને લાભોની ઉપલબ્ધતા માટે સહાય પૂરી પાડવી

સમિતિ વિવિધ આરોગ્ય સેવાઓ માટે લાભાર્થીઓ અંગેની માહિતી એકત્રિત કરવામાં મદદરૂપ થશે તથા તેઓ તે સેવાની ઉપલબ્ધતા ધરાવે, તે સુનિશ્ચિત કરી શકે છે. તે આરોગ્ય સેવા ન પ્રાપ્ત કરનારાં વંચિત જૂથો (બીપીએલ પરિવારો, એસરી/એસટી પરિવારો, જમીનવિષેષા, જ્યાં મહિલા પરીવારના વડા હોય તેવા પરિવારો, વિકલાંગ વ્યક્તિઓ વગેરે). આ જૂથોને સેવાની જોગવાઈમાં તેમજ ગ્રામ આરોગ્ય યોજનાઓ વિકસાવવાની પ્રવૃત્તિમાં સામેલ કરવા માટે આ માહિતીનો ઉપયોગ કરી શકાય.

આશા, આંગણવાડી કાર્યકર અને એએનએમ જેવા અન્ત્રીમ કાર્યકરો સમિતિના સભ્યો હોવાથી તેઓ સેવાઓની અસરકારક જોગવાઈમાં રહેલી ખામીઓની ઓળખ કરી શકે છે તથા આ ક્ષતિઓને દૂર કરવા માટે ગ્રામ પંચાયત તથા સંબંધિત વિભાગોનો સંપર્ક સાધી શકે છે.

૪. સ્થાનિક સ્તરની આરોગ્ય યોજનાઓ વિકસાવવી, આરોગ્ય સેવાઓની સમીક્ષા તથા દેખરેખ કરવી

આશા, એએનએમ, આંગણવાડી કાર્યકર તથા અન્ય સભ્યો ગ્રામ પંચાયત સાથે મળી મુશ્કેલીઓ અંગે ચર્ચા વિચારણા કરશે. તેઓ ગ્રામ આરોગ્ય યોજના વિકસાવવામાં મદદ કરશે, તેનો અમલ કેવી રીતે, કોના દારા અને કેટલા સમયમાં થઇ શકે તે સૂચવશે. સમુદ્દરાય પાસેથી તેમની આરોગ્યલક્ષી જરૂરિયાતો, આરોગ્ય સેવાઓની ઉપલબ્ધતા સામેના પ્રશ્નો તથા અનુભવો અંગે માહેતી મેળવવામાં આવશે. તે મુક્ત બંદોણનો ઉપયોગ કેવી રીતે કરવો જોઈએ તેનો નિર્ણય કરશે.

3. ગ્રામ બાળ સુરક્ષા સમિતિ (વીસીપીસી)

ગ્રામ બાળ સુરક્ષા સમિતિ એટલે શું? આ સમિતિની રચનાનો હેતુ શું છે?

સરકારે તમામ બાળકોની, ખાસ કરીને વંચિત બાળકોની કાળજી, સુરક્ષા તથા વિકાસ માટે ૨૦૦૮માં બાળ સુરક્ષા યોજના (ઇન્ટિગ્રેટેડ ચાઇએ પ્રોટેક્શન સ્કીમ - આઇસીપીએસ) શરૂ કરી હતી. તેમાં અનાથ, બાળ મજૂર, વિકલાંગતા ઘરાવનારાં બાળકો, નશીલા દ્રવ્યોના ઉપયોગ કરતા બાળકો, બાળ વેપાર અથવા તો જાતીય શોષણનો ભોગ બનેલાં બાળકો વગેરેનો સમાવેશ થાય છે. આ યોજનામાં સ્થાનિકથી લઈને રાષ્ટ્રીય સ્તર સુધીનાં માણખાં તથા વ્યવસ્થાની રચનાની જોગવાઈ છે, જે તેના અસરકારક અમલીકરણમાં ઉપયોગી નીવડશે. સ્થાનિક સ્તરે, તે ગ્રામ બાળ સુરક્ષા સમિતિ (વીસીપીસી)ની રચનાની જોગવાઈ પૂરી પાડે છે. વીસીપીસીમાં મુખ્યત્વે પુખ્તો, ગામ સ્તરની સંસ્થાઓ અને સમુદાયનાં કેટલાંક બાળકોનો સમાવેશ થશે, જેઓ તમામ બાળકો સાથે થતા શોષણ, પજવણી કે હિંસા વિરુદ્ધ તેમની સુરક્ષા સુનિશ્ચિત કરવા માટે જવાબદાર રહેશે. સાથે જ તે બાળકોના હકારાત્મક વિકાસમાં ઉપયોગી નીવડે તેવું સુરક્ષાત્મક વાતાવરણ સર્જાય તે સુનિશ્ચિત કરવાની જવાબદારી ઘરાવશે.

સ્થાનિક ગ્રામ સમુદાય તેમનાં બાળકોને, તેમના પર્યાવરણને અને તેમણે વેઠવી પડતી સમસ્યાઓથી વાકેફ હોવાને કારણે, બાળકોની સુરક્ષા સુનિશ્ચિત કરવા માટે તે શ્રેષ્ઠ સ્થિતિ ધરાવે છે. ગ્રામમાં બાળકો સાથે થતી હિંસા, પજવણી અને તેમના શોષણા બનાવો વિશે સૌપ્રથમ જાણ સમુદાયને જ થાય છે અને તેઓ આવા બનાવો બનતા અટકાવી શકે છે. બહારની વ્યક્તિની તુલનામાં તેઓ (સમુદાય) જે ઉપાયો સૂચવશે, તે ઘણા વધુ વ્યવહાર અને સ્વીકાર્ય બની રહેવાની શક્યતા ધાણી વધારે હોય છે.

વી.સી.પી.સીની રચના કેવી રીતે થશે?

વીસીપીસીની રચના સરપંચની આગેવાની હેઠળ થશે, જેઓ ગ્રામ સભાનું આયોજન કરશે, જેમાં પુખ્તોની સાથે-સાથે બાળકો પણ ભાગ લેશો. ગ્રામ સભા દરમિયાન સરપંચ વીસીપીસીની રચનાની જરૂરિયાતનો પ્રસ્તાવ રજૂ કરશે તથા તેના હેતુઓ અને સૂચિત આદેશો વિશે જણાવશે. બાળકો સહિત ગ્રામ સભાના સભ્યો ચર્ચા કરીને સભ્યોની ઓળખ કરશે. ગ્રામ પંચાયતમાં વીસીપીસીની રચના એક દરાવ તરીકે પસાર થવી જોઈએ.

વીસીપીસીના સભ્યો કોણ હોઇ શકે?

વીસીપીસી ૧૨થી ૧૫ સભ્યોની બનેલી હશે:

બાળ પ્રતિનિધિઓ (૧૦-૧૮ વર્ષનાં)	૨
જિલ્લા બાળ સુરક્ષા એકમ (ડીસીપીયુ)નો સભ્ય	૧
અંગણવાડી કાર્યકર	૧
શાળા શિક્ષક	૧
આશા કાર્યકર	૧
એએનએમ નર્સ	૧
એસઅમસીના સભ્ય (શિક્ષક અને સમુદાયના સભ્યો)	૪
નાગરિક સમાજ પ્રતિનિધિઓ	૧
ગ્રામના સભ્યો (મહિલાઓ અને પુરુષો)	૨
સરપંચ / ચુંટાયેલા સભ્ય (ચેરપર્સન)	૧

દરેક ૧૦ બેઠકોમાં ઓછામાં ઓછા ૧૦ સભ્યો હાજર રહે તે અપેક્ષિત છે.

વીસીપીસીની ચાવીરૂપ ભૂમિકા તથા જવાબદારીઓ શું છે?

સમિતિની મુખ્ય ભૂમિકા સમુદાયનાં તમામ બાળકોને તેમના હક્કોનો ભંગ થતો હોય તેવાં તમામ સ્વરૂપો સામે રક્ષણ મળી રહે તે સુનિશ્ચિત કરવાની તથા તેમના વિકાસ માટે સુરક્ષાત્મક અને સક્ષમ વાતાવરણના સર્જન માટે સુવિધા પૂરી પાડવાની છે. નીચેના માર્ગો થકી સમિતિ આ કાર્યો કરી શકે છે:

૧. જાગૃતિ ફેલાવવી

વીસીપીસીએ બાળ સુરક્ષા, બાળ લગ્ન, બાળ મજૂરી, બાળકોનો વોપાર, શારીરિક સજા, બાળકોની પછવણી તથા અન્ય ઉલ્લંઘનોની સમસ્યાઓ અંગેની માહિતી રજૂ કરવી જોઈએ, કારણ કે મોટાભાગનાં માતા-પિતા તથા બાળકો તેનાથી માહિતગાર હોતાં નથી. સાથે જ તેમણે સમુદાયને આવા પ્ર નોના નિવારણ માટેની ઉપલબ્ધ કાન્ફૂની જોગવાઈઓ વિશે જાણ કરવી જોઈએ. આવી માહિતી ખાસ બેઠકો, માતા-પિતા અને શિક્ષકોની બેઠકો, અસરાયજી બેઠકો અથવા તો અન્ય કોઈપણ સ્થાનિક મંચ થકી રજૂ કરી શકાય છે.

૨. ઉલ્લંઘનોનું નિવારણ તથા સુધારા માટેની કાર્યવાહી

વીસીપીસીનાં સભ્યો બાળકો જે જોખમોનો સામનો કરી રહ્યાં હોય અથવા તો સમુદાયમાં બાળકો ઉપર અન્ય પુખ્તો તથા બાળકો દ્વારા થત્તા જોખમોની ઓળખ કરવા માટે શ્રેષ્ઠ સ્થિતિ ધરાવે છે. તેઓ બાળકોની સમસ્યાઓને સમજવા માટે અવાર-નવાર બાળકોનો સંપર્ક સાધે અને વ્યક્તિગતપણે તથા જૂથમાં તેમની વાત સાંભળો તે જરૂરી છે, જેથી તેઓ જોખમમાં ઘટાડો કરી શકે.

જો તેમ છતાં ઉલ્લંઘનો થાય, તો વીસીપીસી તેને અટકાવવા માટે દરમિયાનગીરી કરી શકે છે અથવા તો મોટાં અને વધુ જટિલ ઉલ્લંઘનો બદલ પોલીસ, જિલ્લા બાળ સુરક્ષા એકમ, બાળ કલ્યાણ કેન્દ્રો, ચિલ્દન હોમ્સ, બાળ લગ્ન

નિવેદ અધિકારીઓ અને લેબર અધિકારીઓ જેવા સત્તાધીશોની મદદ લઈ શકે છે.

વીસીપીસી બાળ અધિકારોના ભંગના કિસ્સાના નિવારણ માટે શાળા વ્યવસ્થાપન સમિતિ, ગ્રામ આરોગ્ય, પોષણ અને સ્વચ્છતા સમિતિ વગેરે જેવી અન્ય સમિતિઓ સાથે સંકલન કરી શકે છે. બાળકોની સમસ્યાઓ અને જરૂરિયાતો સમજવા માટે વીસીપીસી બાળકો સાથે વિશ્વાસનો સંબંધ પ્રસ્થાપિત કરીને તેમની સાથે વાત કરી શકે છે.

૩. અધિકારો અને મળવાપાત્ર લાભોની ઉપલબ્ધતામાં મદદ પૂરી પાડવી
વીસીપીસી ઉછેરની સંભાળ અને પાલક માતા-પિતા અથવા અન્ય સેવાઓની જરૂરિયાત ધરાવતાં બાળકો બાળકોની ઓળખ કરીને જિલ્લા બાળ સુરક્ષા એકમ (ડીસીપીયુ)ને મદદ કરી શકે છે. તે જરૂરિયાતમંદ બાળકોના રક્ષણ તથા કણજી માટે વિવિધ યોજનાઓ પરની અપડેટ માહિતી પ્રાપ્ત કરી શકે છે તથા સમુદાયને તેનાથી માહિતગાર કરી શકે છે. સાથે જ, સંરક્ષક અથવા પાલક પરિવારો કારા મેળવવામાં આવતા લાભો ફક્ત બાળકની કણજી અને વિકાસ પાછળ ખર્ચવામાં આવે છે કે કેમ, તેના પર પણ તે દેખરેખ રાખી શકે છે.

૪. આયોજન, સમીક્ષા અને દેખરેખ

વીસીપીસી મહિનામાં એક વખત સમીક્ષા અને આયોજન બેઠક હાથ ધરે તે અપેક્ષિત છે. આ બેઠકમાં સભ્યો ગત મહિના દરમિયાન લેવામાં આવેલા નિર્ણયોની સમીક્ષા કરશે અને આગામી મહિનાની કાર્યવાહી માટેનો ચોક્કસ એકશન પ્લાન તૈયાર કરશે. આ માટે ગામમાં બાળ સુરક્ષાના પ્રશ્નોની ઓળખ કરવી અને બાળક તથા તેના પરિવારની ખાસ જરૂરિયાતો અને પરિસ્થિતિને ધ્યાનમાં રાખીને પ્રત્યેક પ્રશ્ન માટે ચોક્કસ યોજના વિકસાવવી જરૂરી છે.

૪. માતૃમંડળ સમિતિ

માતૃમંડળ સમિતિ એટલે શું અને તેની રચના પાછળનો હેતુ શું છે?

સરકારશ્રીના મહિલા અને બાળ વિકાસ વિભાગનાં તા. ૨૧-૧૧-૨૦૦૩ દરાવમાં જણાવ્યાપ્રમાણે આઈસીડીએસ યોજનામાં લોક ભાગીદારી મળે તથા યોજનાની કામગીરીમાં સરળતા આવે તે સાંચ દરેક ગામમાં એક માતૃમંડળની રચના રચના કરવાની હોય છે. આ સમિતિનું કાર્યક્ષેત્ર નક્કી હોય છે. માતૃમંડળની સમિતિ કારા બાળકો અને મહિલાઓને આઈસીડીએસ યોજનામાં લાભ લેવા માટે પ્રોત્સાહિત કરવા અને તેમ કરીને આંગાણવાડી કેન્દ્રમાં લાભાર્થીની સંખ્યામાં વધારો કરવાનો રહેશે.

માતૃમંડળ સમિતિ સભ્ય કોણ બની શકે?

કુલ ૧૦ સભ્યો આ સમિતિમાં હોય છે.

લાભાર્થી બાળકોની માતા	૨
સગર્ભ મહિલા/ધાત્રી માતા	૨
સ્થાનિક ગામની કિશોરીઓ	૨
ગામની પ્રાથમિક શાળાની શિક્ષિકા	૧
મહિલા સરંપદ અથવા સમુદાયની મહિલા પ્રતિનિધિ	૧
મહિલા સ્વસહાય જૂથના લીડર	૧
અંગણવાડી કાર્યકર	૧

માતૃમંડળસમિતિ ચાવીરૂપ ભૂમિકાઓ તથા જવાબદારીઓ શું છે?

૧. અંગણવાડી કાર્યકર અને લોક સમુદાય વચ્ચે સંકલનની કામગીરી કરશે.

આ સમિતિએ અંગણવાડી કાર્યકર અને લોક સમુદાય વચ્ચે સુમેળ સાધવાની કામગીરી કરવાની રહેશે, અને જો અંગણવાડીમાં ખાદ્ય સામગ્રીના અભાવે વિક્ષેપ પડે તો તે માટે લોક સહકાર મેળવી મદદરૂપ થવું.

૨. અંગણવાડીની નિયમિતતા પર દેખરેખ

અંગણવાડી નિયમિત ખુલે છે, કેકેમ? તથા અંગણવાડી વર્કર અને હેલ્પરની નિયમિતાની દેખરેખ રાખવી.

૩. કાર્યક્ષેત્રના તમામ બાળકો સુધી લાભ પહોંચે તે માટે મદદરૂપ બનવું

વિસ્તારના તમામ બાળકો/ લાભાર્થી યોજનાનો લાભ લેતે માટે મદદરૂપ થવું અને જરૂર જણાય તેની ગુણવત્તાનીચકાસણી કરી પુરક પોષણના વિતરણમાં સહાયરૂપ થવું. કિશોરી, સગર્ભ અને ધાત્રી માતાઓ સરકારની બધી જ યોજનાઓનો લાભ લે તેવી રીતે મદદરૂપ થવું.

૪. અંગણવાડીમાં પૂર્વપ્રાથમિક શિક્ષણની કામગીરીમાં સહયોગ આપવો

પૂર્વપ્રાથમિક શિક્ષણની કામગીરીમાં મદદરૂપ થવું તેમજ અંગણવાડીમાંથી શાળા પ્રવેશ માટે લાયક બને ત્યારે શાળામાં પ્રવેશ કરે તેમની નોંધ રાખવી. જેથી સ્ક્લુલડ્રોપ આઉટનું પ્રમાણ ઘટી શકે.

૫. ભૌતિક સુવિધાઓ પર દેખરેખ

આંગણવાડી કેન્દ્ર માટે મકાનની સુવિધા ન હોય ત્યાં આંગણવાડી કાર્યકરને મદદરૂપ થશે અને ઉપલબ્ધ અન્ય સુવિધાઓ પર દેખરેખ રાખશે.

૬. નિયમિત સમિક્ષા બેઠક અને જાગૃતિ ફેલાવવી

મહિલામંડળની મીટિંગો સમયસર યોજાય અને તેમાં મહિલાઓને આરોગ્યપોષણ વિષયક શિક્ષણ, નબળાબાળકોનું ગ્રોથ મોનીટરીંગ પર ચર્ચા, રસીકરણ વિશે સમજ આપવી, આરોગ્ય તપાસ અને સગર્ભા બહેનો બાબતે જાણકારી આપવામાં મદદરૂપ થવું.

૫. સામાજિક ન્યાય સમિતિ (એસજેસી)

સામાજિક ન્યાય સમિતિ શું છે અને તેની રચનાનો હેતુ શું છે?

ભારતનું બંધારણ દેશના તમામ નાગરિકોને સમાનતાનો મૂળભૂત અધિકાર આપે છે. જોકે, વ્યવહારિક ક્ષેત્રે, લોકોએ જ્ઞાતિ, જાતિ (લિંગ), વર્ગ, ભાષા વગેરેના આધારે અસમાનતાનો સામનો કરવો પડે છે. બંધારણીય જોગવાઈઓનો અસરકારક રીતે અમલ થાય, તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે ૧૯૮૩ના ૭૩મા બંધારણીય સુધારા અને ગુજરાત પંચાયત અધિનિયમ (૧૯૮૩) અનુસાર ગ્રામ પંચાયત, તાલુકા અને જિલ્લા પંચાયતના તમામ ત્રણેય સ્તરોએ સામાજિક ન્યાય સમિતિ (એસજેસી)ની રચના કરવી ફરજિયાત છે. આ સમિતિ સમાજના સામાજિક અને આર્થિક રીતે પછાત વર્ગો, ખાસ કરીને અનુસૂચિત જાતિ અને અનુસૂચિત જનજાતિ, મહિલાઓ, નિરાધાર લોકો, જમીન-વિહોશા શ્રમિકો અને પછાત વર્ગના નાના તથા સીમાંત ખેડૂતોના કલ્યાણ તથા હક્કોના રક્ષણની જવાબદારી ધરાવે છે. આ જૂથો તેમના વિકાસ માટેના અધિકારો અને તકો પ્રાપ્ત કરે તે સુનિશ્ચિત કરવાની જવાબદારી ધરાવે છે.

એસજેસીની રચના કેવી રીતે થશે?

ગ્રામ પંચાયત તેની પ્રથમ બેઠકમાં સભ્યપદના માપદંડના આધારે એસજેસીના સભ્યોની ચૂંટણી કરશે.

એસજેસીના સભ્યો કોણ બની શકે?

એસજેસીની મહત્તમ સભ્ય સંખ્યા ૫ છે. તેમાં સમાવિષ્ટ છે:

સફાઈ કામદાર/વાલિકી સમુદાયમાંથી ગ્રામ પંચાયત (જીપી)નો એક ચૂંટાયેલો પ્રતિનિધિ, જો ઉપલબ્ધ હોય તો.

ગ્રામ પંચાયતની અનુસૂચિત જાતિકે અનુસૂચિત જનજાતિ અનામત બેઠક પરથી ચાર સભ્યો, જેમાંથી ઓછામાં ઓછી એક મહિલા હોવી જોઈએ. ગ્રામ પંચાયતમાં વાલિકી, એસસી અને એસટી જુથો માટેની અનામત બેઠકો પરના ચૂંટાયેલા પ્રતિનિધિઓની સંખ્યા એસજેસી માટેની જરૂરી સંખ્યા કરતાં ઓછી હોય, તો તે ગ્રામ પંચાયતના આ સમુદાયના લાયકાત ધરાવતા (૧૮ વર્ષ અને તેનાથી વધુ વયના, મતદાર હોય તેવા) સભ્યોને વૈકલ્પિક સભ્યો તરીકે સામેલ કરી શકાય.

આ સભ્યો સરપંચ કે ઉપ-સરપંચ હોય, તે જરૂરી નથી.

સમિતિનો કાર્યકાળ ગ્રામ પંચાયત જેટલો જ રહેશે. એસજેસીની પ્રથમ બેઠકમાં અધ્યક્ષની ચૂંટણી થશે. એસજેસીના સભ્યોને ગ્રામ પંચાયત સમિતિમાંથી દૂર કરી શકે નહીં.

એસજેસીની ચાવીરૂપ ભૂમિકાઓ તથા જવાબદારીઓ શું છે?

અ. નબળા વર્ગાને નીચે જણાવેલ તમામ સેવાઓ અને સુવિધાઓની ન્યાયપૂર્ણ લાભ મેળવી શકે તે સુનિશ્ચિત કરવું:

૧. પીવાનું ચોખ્યું પાણી

સમિતિ સુનિશ્ચિત કરશે કે નબળાં વર્ગના લોકો પીવાનું સ્વચ્છ પાણી મેળવેઅને પાણી પુરવઠાની સુવિધાનું સમુદાયોમાં ન્યાયપૂર્ણ વિતરણ થાય, લોકો ગૌરવપ્રદ રીતે તેમજ કોઈપણ પ્રકારનાં નિયંત્રણો વિના જાહેર ફૂવાઓ તણાવો, સ્ટેન્ડ પોસ્ટ, કપડાં ધોવા માટેની સુવિધાઓની પ્રાયત્તા

ધરાવે તથા ઉપયોગ કરી શકે તે સુનિશ્ચિત કરવા માટે નિયમિતપણે ઉપરોક્ત સ્થળોની દેખરેખ રાખવી.

૨. વીજળી

સીમાંત સમુદ્દર વસે છે, ત્યાં ઘર અને ફિલીયા સ્તરે તથા તે વિસ્તારની આસપાસના જાહેર સ્થળોએ વીજળી ઉપલબ્ધ હોય.

૩. રહેઠાણ

જમીન-વિહોલા પરિવારો માટે વિના મૂલ્યે જમીનના પટ્ટટાની ઉપલબ્ધતા માટે તથા રહેઠાણના બાંધકામ માટે સરકારી યોજનાઓની ઉપલબ્ધતા માટે મદદરૂપ થવું.

૪. શિક્ષણ

નભળાં વર્ગી અથવા પરિવારોનાં બાળકો નજીકની પ્રાથમિક શાળામાં પ્રવેશ મેળવે; તેઓ શાળા છોડી નથી દેતાં અને શિષ્યવૃત્તિ, યુનિફર્મ, મફત પુસ્તકો વગેરે જેવા તમામ મળવાપાત્ર અધિકારો પ્રાપ્ત કરે છે.

૫. આરોગ્ય

બિમારીઓના નિવારણ માટે પગલાં ભરવા, ઉપરાંત ફિલીયામાં સ્વચ્છતા તથા જાહેર આરોગ્ય અને દાક્તરી સેવાઓની ઉપલબ્ધતા સુનિશ્ચિત કરવું. ખાસ કરીને નભળાં વર્ગના લોકોને ગામ સ્તરે મૂળભૂત સારવાર અને દવાઓ મળે તે માટે પગલાં લેશે. સમિતિ આરોગ્યના પ્રશ્નો અંગે જાગૃતિ ફેલાવવા માટે સ્કીટ, નાટક, પોસ્ટર વગેરે જેવી વિવિધ પદ્ધતિઓ ઉપયોગ કરી શકે છે.

૬. આજીવિકા

લાભાર્થીઓની ઓળખ કરીને તેમને આર્થિક-સહકારી પ્રવૃત્તિઓ સાથે સાંકળવા. નભળાં વર્ગના જૂથોને ગામ આધારિત ઉદ્યોગ અને રોજગારી માટેની યોજનાઓ સુધીની પ્રાયતામાં મદદ કરવી.

૭. જમીન

પડતર, નવ સાધ્ય, જમીન સુધારણા હેઠળના લાભો આ વર્ગના લોકોને મળે તે માટે તેમજ તેમની જમીનનું રક્ષણ થાય, તે પ્રમાણેની કાર્યવાહી હાથ ધરવી.

બ. નબળાં વર્ગના લોકોએ શોષણા, ભેદભાવ અને હિંસાનો સામનો ન કરવો પડે, અને જો સામનો કરવો પડે, તો તેમને ન્યાય મળે તે સુનિશ્ચિત કરવું એસજેસી નબળાં વર્ગના સમૃદ્ધાયો વિશુદ્ધ શોષણા, ભેદભાવ અને હિંસાના બનાવો નિવારવા માટે પ્રયત્નો કરશે અને છતાં જો આવી ઘટના બને, તો દસ્તાવેજી પુરાવા એકત્રિત કરશે અને મધ્યસ્થ તરીકેની ભૂમિકા ભજવી પીડિતને ન્યાય મળે તે માટે મદદ પૂરી પાડશે.

સમિતિ કેટલા સમયાંતરે મળશે અને કયા હેતુ માટે મળશે?

નબળાં વર્ગના જૂથોના સભ્યોએ વેઠવી પડતી સમસ્યાઓની ચર્ચા કરવા માટે સમિતિ દર ત્રણ મહિને ઓછામાં ઓછું એક વખત મળશે, નિર્ણયો લેશે અને સામાજિક ન્યાયને વેગ આપવા માટે ઠરાવો પસાર કરશે. સાથે જ તે ગત બેઠકના ઠરાવો પર કરવામાં આવેલી કાર્યવાહીનો પણ ચર્ચા કરશે.

૬. પાણી સમિતિ

પાણી સમિતિ એટલે શું અને તેની રચના પાછળનો હેતુ શું છે?

ગુજરાત પંચાયત અધિનિયમથી મળેલ અધિકારનીરૂપે ગુજરાત સરકારે તમામ ગ્રામ પંચાયતોને અધિનિયમ મુજબ પાણી સમિતિની રચના ફરજીયાતપણે કરવા આદેશ આપેલ છે. ગામોમાં પાણીની સમસ્યા મોટી હોય છે. ગામના લોકોને તથા પશુને પીવાનું શુદ્ધ પાણી પૂરતા પ્રમાણમાં મળી રહે તે માટે પાણીનો સંગ્રહકરવો તેમજ તેનું સમયસર ન્યાયી વિતરણ કરવું તથા જાહેર સ્થોતોની જાળવણી નિભાવણી કરીને પાણીની સમસ્યા દુર કરવી એ હેતુ સાથે સમિતિની રચના કરવામાં આવે છે.

પાણી રચના કેવી રીતે થશે?

પાણી સમિતિની રચના પહેલા ગ્રામસભામાં ઠરાવ કરવો જરૂરી છે.

પાણી સભ્ય કોણ બની શકે?

1. ગ્રામ સભાની ભલામણ ધ્યાનમાં લઈને સમિતિના સભ્યોનની સંખ્યા ૧૦ થી ૧૨ ની રહેશે.આ સભ્યો પૈકી ઓછામાં ઓછા ૧/૩ સભ્યો મહિલા રહેશે. અનુ.જાતી, અનુ.જનજાતિના તથા સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પણત વર્ગની કુલ વસ્તી અનુસાર સભ્યો હોવા ફરજિયાત છે.
2. સ્થાનિક રજીસ્ટર થયેલા મહિલા મંડળ, યુવક મંડળ, સહકારી મંડળી, દૂધ મંડળીના સભ્યોની ૨ થી ૩ સભ્ય તરીકે પસંદગી કરવાની હોય છે.
3. વિવિધલક્ષી મહિલા કાર્યકર, શિક્ષક, આંગણવાડી કાર્યકર, પાણી પુરવઠા બોર્ડ નક્કી કરે તે પ્રતિનિધિ, ગ્રામસેવક, તલાટી-કમ-મંત્રી કાયમી રીતે હોદાની રૂએ આમંત્રિત સભ્ય રહેશે. આ વ્યક્તિઓ સમિતિની ચર્ચામાં ભાગ લઈ શકે પણ મત આપી શકશે નહિએ.
4. આ સમિતિની મુદ્દત બે વર્ષની હોય છે મુદ્દત પૂરી થયે સમિતિની પુનઃરચના કરવાની હોય છે. મુદ્દત પૂરી થયેલ જુના સભ્યો ફરીથી સમિતિના સભ્ય બની શકે છે અથવા તેમાં ફેરફાર પણ કરી શકાશે.

પાણી સમિતિની બેઠક દર મહિને એક વખત મળશે. સમિતિને જરૂરિયાત જણાય તો તે વધુ વખત પણ બેઠક બોલાવી શકે છે.

પાણીસમિતિનીચાલીરૂપ ભૂમિકાઓ તથા જવાબદારીઓ શું છે?

પંચાયતે ઠરાવ કરીને પાણી સમિતિને કાર્યો સોપવાના હોય છે.જે નીચે મુજબ છે.

૧. પીવાના પાણીના સ્થોતો અને જથ્થા અંગે દેખરેખ રાખવી.

ગ્રામપંચાયત વિસ્તારના પાણીનાં સ્થોતો, પાણી પીવાલાયક છે કે કેમ તે ચકાસશે તથા પાણીનાં જથ્થાની વિગતો સાથેનું રજિસ્ટર રાખશે.જળસ્થોતોનાં સંરક્ષણ તથા વિકાસની કામગીરી કરવાની હોય છે.

૨. જળ સોતો અંગેના કામોની દેખરેખ અને ખર્ચનું આયોજન.

મંજૂર થયેલા કામોના અમલીકરણની તકેદારી રાખી સમયસર કામો પૂર્ણ કરાવશે અને પાણીનાં સોતોની જાળવણી, મરામત તથા તે અંગેનાં ખર્ચનું આયોજન કરવું તથા વસૂલાત કરવી તે છે.

૩. પાણી વેરાના દર નક્કી કરવા અને વસૂલાત કરવી

પીવાના પાણીની વ્યવસ્થા માટે જરૂરી પાણી વેરો નાખવો, વસૂલાત કરવી તથા નિયમિત રીતે પાણીનાં સોતોની સુધારણા અને ગ્રામસભામાં તેની મંજૂરી મેળવવી કામગીરી કરશે.

૪. પાણીના વિતરણ વ્યવસ્થા પર દેખરેખ રાખવી

ગ્રામ પંચાયત વિસ્તારમાં આવેલા પાણીનાં ટાંકા, ટાંકીઓ, પાઈપલાઈન તથા પાણી વિતરણ સ્થળની આજુબાજુ સ્વરચ્છતા જાળવણી તેમજ કલોરીનેશન કરાવવું. સમાજનાં નબળા વર્ગોના કુટુંબોને સમાન ધોરણે પાણીનો પુરવઠો મળી રહે તે માટે પાણી સમિતિએ ખાસ કાળજી રાખવાની રહેશે.

૫. સમુદાયમાં જાગૃતિ ફેલાવવી

ગ્રામ લોકોમાં આરોગ્ય અને સફાઈની જાગૃતિ લાવવા અંગેનાં કાર્યક્રમનું અમલીકરણ પાણી સમિતિ કરશે. તેમાં સહકારી, સૈષિક સંસ્થાઓનો સહયોગ લેવાનો રહેશે.

૭. તકેદારી સમિતિ – પંડિત દીનદયાળ ગ્રાહક ભંડાર (સરકાર માન્ય વાજબી ભાવની દુકાનો)

તકેદારી સમિતિ એટલે શું અને તેની રચના પાછળનો હેતુ શું છે?

ભારત સરકારના ગ્રાહક સુરક્ષા અને જાહેર વિતરણ મંત્રાલયના તા. ૩૧.૮.૨૦૦૧ના જાહેર વિતરણ વ્યવસ્થાના ઓર્ડર ૨૦૦૧ના એનેક્સરની કલમ-૫ (૩) મૂજબ ગ્રામ્ય કક્ષાએ વાજબી ભાવની દુકાનો કારા થતી આવશ્યક ચીજ વસ્તુઓની વહેંચણી તથા તેની કામગીરી પર દેખરેખ રાખવાના હેતુસર ગ્રામ્ય તકેદારી સમિતિની રચના કરવા રાજ્ય સરકારને જણાવેલ છે, તે અનુસંધાને ગ્રામ્ય કક્ષાએ સમિતિની રચના કરવાની થાય છે. જેને પંડિત દીનદયાળ ગ્રાહક ભંડાર માટેની ગ્રામ્ય તકેદારી સમિતિ તરીકે ઓળખવામાં આવશે.

તકેદારી સમિતિ સભ્ય કોણ બની શકે?

આ સમિતિ કુલ ૧૦ સભ્યોની બનાવવાની રહેશે. ગામના સરપંચ ચેરમેન તરીકે રહેશે અને નીચે મુજબના લોકોનો ફરજિયાત સમાવેશ કરવાનો રહેશે.

સરપંચ	૧
અગ્રતા ધરાવતા કુટુંબકાર્ડ ધારકમાંથી સભ્યો	૨
અંત્યોદય કાર્ડ ધારકોમાંથી સભ્યો	૨
પ્રાથમિક શાળાના શિક્ષક	૧
મહિલાપ્રતિનિધિ	૨
ગામના પ્રતિષ્ઠિત વ્યક્તિ	૧
તલાઈ-કમ-મંત્રી	૧

ઉપર મુજબના સભ્યોમાંથી અગ્રતા ધરાવતા કુટુંબ તથા સમિતિના આ સભ્યોની નિભણૂંક તાલુકા મામલતદારે કરવાની રહેશે. કાર્ડધારક તથા અંત્યોદય કાર્ડ ધારકના ચાર સભ્યો પૈકી અનુસૂચિત જાતિના એક અને અનુસૂચિત જનજાતિના એક (જ્યાં અનુસૂચિત જનજાતિ વસ્તી હોય તે ગામમાં) સામાજિક અને શૈક્ષણિક રીતે પછાત વર્ગના એક અને મહિલા વર્ગમાંથી એક અથવા બે સભ્ય હેશે.

તાલુકા તકેદારી સમિતિની રચના અને તેનું માખખુ નીચે મુજબ રહેશે.
આ સમિતિમાં ચેરમેન તરીકે તાલુકા પંચાયતના પ્રમુખશ્રી રહેશે

સમિતિ નીચે મુજબના સભ્યોની બનેલી રહેશે

- તાલુકાના ધારાસભ્યશ્રી
- તાલુકા વિકાસ અધિકારીશ્રી
- મામલતદારશ્રી/ઝોનલ અધિકારીશ્રી - સભ્ય સચિવશ્રી
- તાલુકા પંચાયતના ચૂંટાયેલા સભ્યોમાંથી ત્રણ મહિલા સભ્યો જે પૈકી એક અનુસૂચિત જાતિના મહિલા સભ્યશ્રી
- તાલુકા પંચાયતના ચૂંટાયેલા સભ્યો પૈકી અન્ય ત્રણ સભ્યો
- ગ્રામ તકેદારી સમિતના પ્રમુખો જેની સંખ્યા તાલુકાના કુલ ગામના ૧૦ ટકા
- તાલુકાની એક સ્વૈચ્છિક સંસ્થાનાં પ્રમુખ
- તાલુકા એફ.પી.એસ. એસોસીએશનનાં પ્રમુખ અથવા પ્રતિનિધિ
- અગ્રતાકમ ધરાવતાં કુટુંબના કાર્ડધારક, એ.પી.એલ. રેશનકાર્ડ ધારકો - પાંચ સભ્યો

સમિતિની નિમણૂક, ઓળખ અને દેખરેખ

૧. તાલુકા કક્ષાએથી મામલતદારે તેમના હસ્તકના, દરેક ગામે આ એક સમિતિની રચના કરવાની રહેશે તથા આ સમિતિના આ સભ્યની નિમણૂક તાલુકા મામલતદારે કરવાની રહેશે.આ સમિતિની મુદ્દત બે વર્ષની રહેશે અને મુદ્દતપૂરી થયેથી દિન ૧૫માં નવી નિમણૂક કરવાની રહેશે અને તેની જાણ કલેક્ટર, પુરવઠા અધિકારી, પંડિત દીનદયાળ ગ્રાહક ભંડારના સંચાલકને તથા સમિતિના દરેક સભ્યને તેની જાણ કરવાની રહેશે તથા આ તમામ સમિતિઓની વિગતો મામલતદારે કોમ્પ્યુટરમાં સોફ્ટવેર દ્વારા એન્ટ્રી કરવાની રહેશે.સમિતિના દરેક સભ્યને મામલતદારશ્રીની સહીથી ઓળખપત્ર આપવાનું રહેશે અને મુદ્દત પૂરી થયેલ પરત મેળવવાનું રહેશે.
૨. સમિતિની બેઠક બોલવવાઃ દર મહિને આ સમિતિની બેઠક સમિતિના સભ્ય સચિવ ચેરમેનશ્રી એ તા. ૧૫ થી ૨૦ની વચ્ચે બોલાવવાની રહેશે. તાકીદના કામો માટે વધુ બેઠકો અને ઓછી મુદ્દતે પણ બેઠકની કાર્યવાહી નોંધ મામલતદારને મોકલવાની રહેશે. બેઠક બોલાવવાનું કામ ચેરમેનશ્રી એ જ કરવાનું રહેશે. આ સમિતિની મિટિંગ ચાર સભ્યો કરતાં વધુ હોય તો મળી શકશે.

તકેદારીસમિતિ ચાવીરૂપ ભૂમિકાઓ તથા જવાબદારીઓ શું છે?

૧. જથ્થાનો સમયસર અને નિયત પ્રમાણમાં વિતરણ થાય તે અંગે દેખરેખ રાખવી

સમિતિનો મુખ્ય ઉદ્દેશ ગામમાં કુટુંબો જાહેર વિતરણ વ્યવસ્થા હેઠળ લાભ મેળવવા માટે જોડાણ આપેલી પંડિત દીનદયાળ ગ્રાહક ભંડારની દુકાનને અધિકૃત સત્તાધિકારી તરફથી ફાળવવામાં આવેલી ચીજવસ્તુઓનો જથ્થો સમયસર અને પૂરેપુરો ઉપાડે તેમજ તેનું સમય સર અને યોગ્ય રીતે નિયત પ્રમાણમાં વિતરણ કરે તે જોવાનું રહેશે. પીડીએસના અનાજ, ખાંડ, તેલ, મીઠુ અને કેરોસીનના જથ્થાની વાજબીભાવની દુકાન પર ડોરસ્ટેપ ડિલિવરી થયાને પ્રમાણિત કરવાની રહેશે.

૨. સમિતિના સભ્યો પીડીએસની અવારનવર મુલાકાત લેશે અને દુકાનદારની ફરજો તથા જવાબદારીઓ વિશે દેખરેખ.

પીડીએસ (કટ્રોલ)ઓર્ડર- ૨૦૦૧માં દર્શાવેલી વાજબી ભાવની દુકાનના દુકાનદારોની ફરજો મુજબ દુકાનદાર પોતાની ફરજો બરાબર બજાવે છે કે કેમ તે ચકાસવાનું રહેશે અને તેની કોઈ જોગવાઈઓનો દુકાનદાર દ્વારા ભંગ થતો હોય તો તેની લેખિત જાણ મામલતદારશ્રીને કરવાની રહેશે. દુકાનના સામેના ભાગો ગ્રાહકો વાંચી શકે તે રીતે ભાવોની યાદીનું પાટીંયુ મારેલ છે કે કેમ તથા દિવસના પુરવઠા સ્ટોકની માહિતી ગ્રાહકો વાંચી શકે તે રીતે પાટીયા ઉપર લખેલ છે તે જોવાનું રહેશે.

૩. પીડીએસને લગતાં પ્રશ્નો અંગે પુરવઠા અધિકારીઓનું ધ્યાન દોરવું.

આવશ્યક ચીજ-વસ્તુઓનું વિતરણ યોગ્ય રીતે અધિકૃત કાર્ડવાળાને થાય છે કે કેમ તે જોશે, તપાસણી દરમિયાન જો કોઈ ક્ષતિ જણાઈ આવે તો તેની જાણ સમિતિના સભ્યશ્રીએ તુરત જ મામલતદારશ્રીના ધ્યાન ઉપર લાવવાની રહેશે. તેમણે ક્ષતિ સુધારવાની કે દૂર કરવા તાત્કાલિક કાર્યવાહી હાથધરવાની રહેશે.

જ્યારે જિલ્લા પુરવઠા અધિકારી કે મામલતદાર તેમન પ્રવાસ દરમિયાન સમિતિની અવશ્ય મુલાકાત લેવાની રહેશે અને તેમની ફરજિયાદો માટે પૂરતુ લક્ષ આપીને તે દૂરકરવાની કાર્યવાહી કરવાની રહેશે.

૮. પંચાયત એકસ્ટેન્શન ટુ શિડ્યૂલ એરિયા (પેસા) અધિનિયમ, ૧૯૯૬ હેઠળ સમિતિઓ

પંચાયત ‘પેસા’ હેઠળ કઇ-કઇ સમિતિઓ છે અને તે સમિતિઓની રચનાનો હેતુ શું છે?

૧૯૯૮ના ૭૩મા સુધારાએ વિકેન્દ્રિત વહીવટી સંસ્થાઓનો વિશેષ દરજજો પંચાયતોને આપ્યો. આદિવાસી વિસ્તારોમાં પંચાયતી રાજ વ્યવસ્થાનો અમલ કરવા માટે કેન્દ્ર સરકારે ૧૯૯૮કમાં નવો કાયદો ઘડયો. આ અધિનિયમ ‘પંચાયત એકસ્ટેન્શન ટુ શિડ્યૂલ એરિયા’ - ‘પેસા’ તરીકે ઓળખાયો, જે આદિવાસી સમુદાયોની લોક પરંપરાઓ, સાંસ્કૃતિક અને ધાર્મિક રિવાજો અને કુદરતી સંસાધનોની પરંપરાગત જાળવણીને ધ્યાનમાં રાખીને આદિવાસી સ્વરાજ પર ભાર મૂકે છે. ૧૯૯૮માં, ગુજરાત સરકારે રાજ્ય પંચાયતી રાજ અધિનિયમમાં ‘પેસા’ અધિનિયમ મુજબ સુધારો કર્યો અને ૨૦૧૭માં ‘પેસા’ અધિનિયમના નિયમો બનાવ્યા.

‘પેસા’ અધિનિયમ હેઠળ, ગ્રામ સભા સ્થાનિક વહીવટી સંસ્થા છે, જેણે ગુજરાત પીઆરઆઈ અધિનિયમના પરિશિષ્ટમાં જણાવેલાં તમામ કાર્યો કરવાનાં રહે છે.

આ કાર્યો બંધારણના અનુસૂચિ-૧૧માં ૨૮ કાર્યો પ્રમાણે છે અને તેમાં આયોજન, નાણાંકીય વહીવટ, લાભાર્થીઓની પસંદગી, જમીન સંપાદન અને પુનઃસ્થાપન અધિનિયમ અનુસાર જમીન સંપાદન અંગેના નિર્ણયો લેવા, (શિક્ષણ, આરોગ્ય, સામાજિક સુરક્ષા વગેરે માટે જવાબદાર છે) તમામ સરકારી જાહેર કાર્યક્રમના કર્મચારીઓને ઉત્તરદાયી કેરવવા, નાના જળસ્ટોટોનું આયોજન તથા વ્યવસ્થાપન, કુદરતી સંસાધનો તથા પર્યાવરણનું સંરક્ષણ કરવું, જળવણી કરવી અને વિકાસ કરવો, એકતા અને સંવાદિતાનું રક્ષણ કરવું, વગેરે.

ગામ સ્તરે પંચાયતની મતદાર યાદીમાં સમાવિષ્ટ તમામ લોકો ગ્રામ સભાના સભ્યો રહેશે. પંચાયતે ગ્રામ સભાની એક્ઝિક્યુટિવ કમિટી તરીકે કામગીરી કરવાની રહેશે અને તે તેની સામાન્ય દેખરેખ, સૂચન અને નિયંત્રણ હેઠળ કામગીરી કરશે.

પેસા હેઠળ, ગામની ગ્રામ સભા તેનાં કાર્યો અસરકારક અને કાર્યક્ષમ રીતે કરવામાં સહાય માટે ત્રણ સમિતિઓની રચના કરી શકે છે. જે સમિતિઓ આ પ્રમાણે છે: શાંતિ સમિતિ, સંસાધન આયોજન અને વ્યવસ્થાપન સમિતિ અને તકેદારી અને દેખરેખ સમિતિ.

આ સમિતિઓના સભ્યો કોણ બની શકે અને તેમની ચૂંટણી કેવી રીતે કરવામાં આવશે?

સમિતિ અધ્યક્ષ સહિત ૧૧ સભ્યોની બનેલી હશે. સભ્યોમાંથી કોઇ વ્યક્તિ અથવા તો સરપંચ અધ્યક્ષ બનશે. ૧૦ સભ્યોની ચૂંટણી ગ્રામ સભાની મુક્ત બેઠકમાં યોજાશે. તમામ સમિતિઓમાં ગ્રામ સભામાં ચૂંટાયેલા ૧૦ સભ્યો હોવા જરૂરી છે.

૧. શાંતિ સમિતિમાં ઓછામાં ઓછી ૩૩ ટકા મહિલાઓહોવા જોઈએ.
૨. સંસાધન, આયોજન અને વ્યવસ્થાપન સમિતિ માટે તમામ વિભાગોના પ્રતિનિધિઓ સલાહકાર તરીકે કાર્ય કરેશે.
૩. તકેદારી અને દેખરેખ સમિતિ: સમિતિમાં ઓછામાં ઓછી ૩૩ ટકા મહિલાઓ અને ઓછામાં ઓછા ૫૦ ટકા અનુસૂચિત જનજાતિના સભ્યો હશે.

તમામ સમિતિઓ ગ્રામ સભામાં સહભાગીતાયુક્ત પ્રક્રિયા થકી રચવામાં આવશે. પ્રત્યેક સમિતિની ચૂંટણી ગ્રામ સભાની બેઠકમાં યોજવી જોઈએ. નામાંકનો મગાવતી નોટિસ જારી કરવાની રહેશે. દરેક સમિતિની ચૂંટણી, એક પછી એક, ગ્રામ સભાની બેઠકમાં યોજવાની રહેશે. સચિવે પ્રમાણભૂત નામાંકનોની એક યાદી તૈયાર કરવાની રહેશે અને ચૂંટણી સહભાગીતાયુક્ત રીતે યોજાશે.

સમિતિનો કાર્યકાળ અઢી વર્ષનો રહેશે અને અધ્યક્ષ તથા સભ્યની પુનઃચૂંટણી થઇ શકે છે.

આ સમિતિઓ તેમની ભૂમિકાઓ અસરકારક રીતે ભજવવામાં મદદ મળી રહે તે માટે તેમની પોતાની પેટા-સમિતિઓ રચી શકે છે. ઉદાહરણ તરીકે, જાન-માલનું રક્ષણ કરવા માટે ૧૮થી ૩૦ વર્ષની વયજૂથના યુવાનોની બનેલી શાંતિ સમિતિની શાંતિ અને સુરક્ષા ટુકડી. સંસાધન, આયોજન અને વ્યવસ્થાપન તેમી કામગીરીમાં સહાયતા માટે કૃષિ, ગૌશ ખનીજો વગેરે જેવા ચોક્કસ પ્રશ્નો માટે પેટા-સમિતિઓની રચના કરી શકે છે.

આ સમિતિઓની ચાવીરૂપ ભૂમિકાઓ તથા જવાબદારીઓ શું છે?

શાંતિ સમિતિ

- ૧) આસપાસનાં ગામો સાથે યોગ્ય સંબંધો જાળવવા. સાથે જ એ સુનિશ્ચિત કરવું કે, પાડોશી ગામો સાથેના સમાન હિત અને પરસ્પરાવલંબનના બાબતોમાં જે પણ કાર્યવાહી કરવામાં આવે, તે પાડોશી ગામો સાથેની સલાહ-સૂચન પર આધારિત રહેશે.
- ૨) ગામની શાંતિમાં વિક્ષેપ ઊભો કરતા બનાવોની તપાસ કરવી અને નિર્ણય માટે ગ્રામ સભાની જાણ કરવી.
- ૩) જરૂર પડ્યે તાત્કાલીક કાર્યવાહી કરવી અને ત્યાર બાદ ગ્રામ સભાને જાણ કરવી.
- ૪) ગ્રામ સભાની સંમતિ સાથે સરકારી સત્તાધીશ અને પોલીસને યોગ્ય પગલાં માટે જાણ કરવી અથવા તો વિનંતી કરવી.

વિખ્વાદનો ઉકેલ લાવતી વખતે શાંતિ સમિતિએ જે-તે પ્રદેશમાં પ્રચાલિત રિવાજ અનુસાર કાર્યવાહી કરવાની રહેશે, પણ સાથે જ કુદરતી ન્યાયના સિક્ષાંતોને ધ્યાનમાં રાખવાના રહેશે. તેણે તમામ લોકો અને બંને પક્ષોના વિચાર સાંભળવા જોઈએ. જો સમિતિની દરખાસ્ત ગ્રામ સભામાં બહુમતિની સંમતિ મેળવવામાં નિષ્ણળ નિવડે, તો ગ્રામ સભાનો નિર્ણય સ્વીકારવાનો રહેશે. કોઈપણ વિખ્વાદ ઉકેલવાનો મુખ્ય ઉકેલ વિવાદનું મૂળ નાખૂદ કરવાનો અને ગામમાં સંવાદિતાનું વાતાવરણ સ્થાપવાનો રહેશે.

સંસાધન, આયોજન અને વ્યવસ્થાપન સમિતિ (આરપીએમસી)

- ૧) ગામની સીમાની અંદર સંસાધનોના શ્રેષ્ઠ ઉપયોગ માટે સંસાધનોનું આયોજન
- ૨) સંસાધનોના ઉપયોગ અથવા તો વ્યવસ્થાપન અંગે મતોની ભિન્નતા સહિત તમામ પાસાંઓને ધ્યાનમાં લેવાં.
- ૩) ગ્રામ સભાને ખાણા તથા ખનીજોના નિયમનને લગતા બાબતોમાંસલાહ આપવી, જેમકે, સ્થાનિક રહેવાસીઓ દ્વારા સ્થાનિક સામગ્રી (પથ્થરો અને રેતી)ના ઉપયોગ અંગેનો નિર્ણય.

જો આ સમિતિ વિખ્વાદોનો ઉકેલ લાવવા માટે અસમર્થ હોય, તો તે મદાઓને ગ્રામ સભાની બેઠકોમાં ધ્યાન પર લેવામાં આવશે અને ગ્રામ સભાનો નિર્ણય આપરી રહેશે.

તકેદારી અને દેખરેખ સમિતિ

- ૧) તમામ વિકાસલક્ષી પ્રવૃત્તિઓની સામાજિક હિસાબ તપાસણી અને દેખરેખ
- ૨) કાર્ય અને નાણાંકીય હિસાબ અંગેની માહિતી સ્થાનિક ભાષામાં પ્રદર્શિત થાય તે સુનિષ્ળિત કરવું
- ૩) ઘણાં કાર્યોમાં સામેલ કાર્યકરોને સમયસર ચૂકવણી
- ૪) કાર્યોની પ્રગતિ અને ગુણવત્તાની દેખરેખ રાખવી

ନୋଧ